

ความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรตำบลในภาคเหนือ

เกติณี ปายะนันท์^{1*} และ เสน่ห์ ชุ่มใจ²

Abstract

Payanun, K. and Choomchai, S. 1995. Experiences on Mulberry Production and Sericulture of Sub-district Agricultural Personnel in the North. *Suranaree J. Sci. Technol.* 2: 143-149

A systematic study was made to investigate the levels of experiences and other fundamental information of 149 Kaset Tambol (sub-district agricultural personnel) in nine provinces in the north. Average age of these personnel was 32.80 years. Most of them are holding bachelor degree with official tenure 9.97 years and average salary of 6,319 Baht per month. About 97% of them have never attended sericulture training program of any kinds. On average, each of them was responsible for 10.51 villages and 1,430 households. They possessed limited experience of sericulture. The most important problems for the promotion of sericulture were the lack of mulberry varieties and silkworms suitable for individual locations.

บทคัดย่อ

ได้ทำการศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและลักษณะพื้นฐานของเกษตรกรตำบลในเขตภาคเหนือ 9 จังหวัด จำนวน 149 คน มีอายุเฉลี่ย 32.80 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อายุราชการเฉลี่ย 9.97 ปี อัตราเงินเดือนเฉลี่ย 6,319 บาท มีจำนวนหมู่บ้านรับผิดชอบเฉลี่ย 10.51 หมู่บ้าน และจำนวนครอบครัวของเกษตรกรโดยเฉลี่ย 1,430 ครอบครัว มีความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอย่างจำกัด ปัญหาที่พบมากที่สุด คือการขาดแคลนพันธุ์หม่อนไหมและความรู้เรื่องการป้องกันและกำจัดศัตรูหม่อนไหม

Key words: Silk worms, sericulture.

ถึงแม้การปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมในประเทศไทยส่วนมากกระทำกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจุบันนี้รัฐบาลได้ดำเนินการสนับสนุนให้มีการเลี้ยงไหมในภาคอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรในภาคเหนือได้หันมาสนใจและเริ่มลงมือเลี้ยงไหมกันอย่างจริงจังมากขึ้น และลักษณะพื้นที่ตลอดถึงสภาพภูมิอากาศก็เหมาะสมกับการประกอบอาชีพนี้ด้วย อย่างไรก็ตามการเลี้ยงไหมมีขั้นตอนยุ่งยากและผู้เลี้ยงไหมต้องมีความชำนาญจึงจะประสบผลสำเร็จ ดังนั้น การมีที่ปรึกษาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมพันธุ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

พันธุ์ไหมที่นิยมเลี้ยงกันในประเทศไทยมี 3 ประเภทคือ พันธุ์ไทย พันธุ์ไทยลูกผสม และพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศ พันธุ์ไทยมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดี แต่มีรังขนาดเล็ก เส้นใยสั้น ไม่สามารถสาวด้วยเครื่องจักรได้ ส่วนพันธุ์ลูกผสมมีขนาดใหญ่กว่าพันธุ์ไทย ผลผลิตรังไหมสูงกว่าแต่ด้านทนต่อสภาพแวดล้อมน้อยกว่า และพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศมีขนาดรังใหญ่ เปอร์เซ็นต์เปลือกรังสูงและความยาวเส้นใยมากกว่า 1,000 เมตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2532) จากการวิจัยของอรัญ คำสิงห์ (2533) โดยใช้เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมในอำเภอเสนาณรงค์

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กทม. 10900.

² นักวิชาการ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

* ผู้เขียนที่ให้การติดต่อ

จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าปัญหาที่เกษตรกรพบ มากที่สุดคือ โรคของต้นหม่อน และโรคระบาดในไหมวัยแก่ และเกษตรกรมีความต้องการการฝึกอบรมเกี่ยวกับโรคของไหมและการดูแลไม่ให้ไหมเป็นโรคนี้มาก

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมและความรู้ของเกษตรกรตำบลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงไหม รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรตำบลในภาคเหนือ

วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ

ในการทดลองครั้งนี้ได้ใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรตำบลที่ปฏิบัติงานอยู่ในเขตภาคเหนือ 9 จังหวัด คือ พิจิตร โลก สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานี และอุดรดิตถ์ รวม 779 คน ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) ได้จำนวนตัวอย่าง 149 คน เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละและค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่าไคสแควร์ (Chi-square test) โดยกำหนดคะแนนคำตอบเพื่อหาคะแนนเฉลี่ยความรู้ในเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ดังนี้

- คะแนน 1 = มีความรู้น้อยมาก
- คะแนน 2 = มีความรู้พอสมควรแต่ยังไม่เพียงพอที่จะใช้การปฏิบัติงาน
- คะแนน 3 = มีความรู้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน
- คะแนน 4 = มีความรู้มากและมั่นใจว่าสามารถนำไปปฏิบัติงานได้

ควรพิจารณาใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 1.00 - 1.75 = ความรู้น้อยมาก
- 1.76 - 2.50 = มีความรู้พอสมควรแต่ยังไม่เพียงพอที่จะใช้ในการปฏิบัติงาน

2.51 - 3.25 = มีความรู้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน

3.26 - 4.00 = มีความรู้มากและมั่นใจว่าสามารถนำไปปฏิบัติงานได้

กำหนดคะแนนคำตอบเพื่อหาคะแนนเฉลี่ยต่อการฝึกอบรมเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

- คะแนน 1 = ไม่จำเป็นอย่างยิ่ง
- คะแนน 2 = ไม่จำเป็น
- คะแนน 3 = มีความจำเป็น
- คะแนน 4 = มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

การพิจารณาใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 1.00 - 1.75 = ไม่จำเป็นอย่างยิ่ง
- 1.76 - 2.50 = ไม่จำเป็น
- 2.51 - 3.25 = มีความจำเป็น
- 3.26 - 4.00 = มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

กำหนดคะแนนคำตอบเพื่อหาคะแนนเฉลี่ยความต้องการในการฝึกอบรม

- คะแนน 1 = ไม่ต้องการ
- คะแนน 2 = ต้องการน้อย
- คะแนน 3 = ต้องการปานกลาง
- คะแนน 4 = ต้องการมาก

การพิจารณาใช้เกณฑ์กำหนดคะแนนเฉลี่ยดังนี้

- 1.00 - 1.75 = ไม่ต้องการ
- 1.76 - 2.50 = ต้องการน้อย
- 2.51 - 3.25 = ต้องการปานกลาง
- 3.26 - 4.00 = ต้องการมาก

ผลการทดลองและวิจารณ์

พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรตำบล จากเกษตรกรตำบลที่ทำการศึกษาที่อายุระหว่าง 31-35 ปี ร้อยละ 59.10 มีอายุระหว่าง 25-30 ปี เพียงร้อยละ 2.70 มีอายุเฉลี่ย 32.80 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่อยู่ในวัยทำงานมาหลายปีและพอจะมีประสบการณ์ใน การทำงานในหน้าที่พอสมควร จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีร้อยละ 61.80 จากผลการศึกษาแสดงว่า เกษตรตำบลส่วนมากเข้ารับการบรรจุในตำแหน่ง เกษตรตำบลโดยมีวุฒิการศึกษาระดับประกาศนียบัตร

วิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.) และจะศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เพื่อเพิ่มพูนคุณวุฒิการศึกษาหลังจากเป็นเกษตรกรตำบลแล้ว เพราะต้องการความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน ในด้านประสิทธิภาพในการทำงาน พบว่าเกษตรกรตำบลมีจำนวนประมาณหนึ่ง คือ ร้อยละ 50.30 มีประสบการณ์การทำงานระหว่าง 2-20 ปี โดยมีประสบการณ์ทำงานเฉลี่ย 9.97 ปี จัดได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งเกษตรกรตำบลมากพอสมควร รายได้ต่อเดือนของเกษตรกรตำบลอยู่ในช่วงระหว่าง 4,020-6,318 บาท มีจำนวนร้อยละ 66.4 รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือน 6,318.62 บาท เกษตรตำบลเกือบทั้งหมด ร้อยละ 83.9 มีสถานภาพสมรสเกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานด้านการปลูกหม่อนก่อนดำรงตำแหน่งเกษตรกรตำบล ปรากฏว่า เกษตรตำบลไม่เคยมีประสบการณ์ในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมาก่อน ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพิ่งเริ่มขยายเข้าไปสู่พื้นที่ในเขตภาคเหนือ 9 จังหวัดนี้ เกษตรตำบลจึงไม่เคยทำงานส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมาก่อน สำหรับประสบการณ์ฝึกอบรมเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมพบว่า เกษตรตำบลที่ผ่านการฝึกอบรมมีเพียงร้อยละ 30.20 เท่านั้น ส่วนที่เหลือยังไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรม จึงนำคิดว่า เกษตรตำบลในภาคเหนือ 9 จังหวัด อาจมีความรู้ความสามารถด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานส่งเสริมเกษตรกร เพราะการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้กับเกษตรกรตำบลเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อม จำนวนหมู่บ้านที่เกษตรกรตำบลรับผิดชอบ จำนวน 6-10 หมู่บ้าน มีถึงร้อยละ 50.30 ส่วนเกษตรกรตำบลที่รับผิดชอบต่ำกว่า 5 หมู่บ้าน มีเพียงร้อยละ 10.10 โดยหน้าที่ปกติเกษตรกรตำบลแต่ละคนรับผิดชอบพื้นที่เพียง 1 ตำบล หรือจำนวน 1,000 ไร่รอบครัว แต่ในบางพื้นที่ที่รับผิดชอบมากกว่า 1 ตำบล ทั้งนี้แล้วแต่ขนาดของประชากร พื้นที่ และภารกิจที่มอบหมาย หรือการขาดแคลนอัตรา และจากการศึกษาจำนวนครอบครัวที่ เกษตรตำบลรับผิดชอบตั้งแต่ 500-1,000 ไร่รอบครัว

มีจำนวนร้อยละ 67.10 โดยเฉลี่ยเกษตรกรตำบล 1 คน รับผิดชอบ 1,429.83 ไร่รอบครัว (ตารางที่ 1)

การทดสอบความรู้

การทดสอบความรู้ของเกษตรกรตำบลได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 การทดสอบความรู้เกี่ยวกับเรื่องหม่อน จากการทดสอบความรู้เรื่องหม่อน จำนวน 14 ข้อ ผลปรากฏว่าเกษตรกรตำบลส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ เพราะมีผู้ทำคะแนนได้ต่ำกว่า 5 คิดเป็นร้อยละ 71.1 ขณะเดียวกันมีผู้ทำคะแนนได้เกิน 10 คะแนน เพียงร้อยละ 3.4 เท่านั้น ส่วนที่ 2 เป็นการทดสอบความรู้เกี่ยวกับเรื่องไหม ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเลี้ยงไหม ปรากฏว่าเกษตรกรตำบลร้อยละ 47.7 ทำคะแนน ได้อยู่ช่วง 6-10 คะแนน รองลงมาร้อยละ 33.5 ทำคะแนนได้ 5 คะแนน ลงมาที่เหลือทำคะแนนได้เกิน 11 คะแนนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18.8 (ตารางที่ 2)

การทดสอบความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในการวิจัยครั้งนี้เพื่อต้องการทราบความรู้พื้นฐานของเกษตรกรตำบลในเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ประเมินผู้ที่จะต้องนำความรู้ด้านนี้ไปส่งเสริมเกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และพบว่าเกษตรกรตำบลส่วนใหญ่ทำคะแนนได้ต่ำ สมควรที่จะเข้ารับการอบรมในเรื่องนี้

ระดับความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ปรากฏว่าเกษตรกรตำบลร้อยละ 88.6 มีความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยมากหรือรู้พอสมควร ซึ่งไม่เพียงพอต่อการนำไปส่งเสริม รองลงมามีระดับความรู้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และที่เหลือร้อยละ 2.0 มีความรู้มากและมั่นใจว่าใช้ในการปฏิบัติงานได้ (ตารางที่ 3)

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรตำบลจะมีความรู้ที่อยู่ในระดับที่น้อยมากและรู้พอสมควรไม่เพียงพอ ต่อการนำไปใช้ปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับผลการทดสอบความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม คือ เกษตรตำบลส่วนใหญ่จะได้คะแนนอยู่ในระดับต่ำจึงอาจแก้ไขด้วยการเข้ารับการฝึกอบรม

Table 1. General information of Kaset Tambon (sub-district agricultural personnel) (N=149).

Item	Number (person)	Percentage	Item	Number (person)	Percentage
Age (yrs)			Marital status		
< 30	35	23.5	Single	18	12.1
31 - 35	88	59.1	Married	125	83.9
36 - 40	22	14.7	Divorce	6	4.0
> 40	4	2.7			
Lowest age = 25 yrs, highest age = 45 yrs, average age = 32.80 yrs.			Experience in sericulture knowledge/person		
Level of education			Yes	4	2.7
< high certificate level	9	6.0	No	145	97.3
High certificate level	48	32.2			
Bachelor degree	92	61.8	Number attending training courses		
Work experience (yrs)			1	41	27.5
< 3	5	3.4	2	4	2.7
4 - 6	10	6.7	never	104	69.8
7 - 9	40	26.8			
10 - 12	75	50.3	Villages under responsibility (no.)		
> 12	19	12.8	< 5	15	10.2
Lowest work experience = 2 yrs, highest work experience = 20 yrs, average work experience = 9.97 yrs.			6 - 10	75	50.3
Income (Baht/month)			11 - 15	37	24.8
< 5,500	26	17.4	> 16	22	14.8
5,501 - 7,000	99	66.4	st = 1 village, highest = 28 villages, average = 10.51 villages		
> 7,000	24	16.2	Families under responsibility (no.)		
Lowest salary = 4,020 baht, highest salary = 8,656 baht, average salary = 6,318.62 baht.			500 - 1,000	46	30.9
			1,001 - 1,500	54	36.2
			1,501 - 2,000	24	16.1
			2,001 - 2,500	12	8.1
			> 2,500	13	8.7
			Lowest = 527 families, highest = 4,501 families, average = 1,429.83 families.		

Table 2. Levels of knowledge of sub-district agricultural personnel classified according to experience. (N = 149)

Score	Number	Percentage	Score	Number	Percentage
Muberry plantation			Silk rearing		
0 - 5	106	71.1	0 - 5	50	33.5
6 - 10	38	25.5	6 - 10	71	47.7
11 - 14	5	3.5	11 - 15	28	18.8
Lowest score = 0, highest score = 14, average score = 4.03			Lowest score = 0, highest score = 14, average score = 6.83		

Table 3. Number of sub-district agricultural personnel classified according to experience in sericulture.

Experience	Number (person)	Percentage
Excellent	3	2.0
Good	14	9.4
Fair	67	45.0
Poor	68	43.6
Total	149	100.0

ความต้องการเข้ารับการศึกษาฝึกอบรมเกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ผลการศึกษาความรู้เรื่องหม่อน พบว่าเกษตรกรตำบลมีความต้องการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับโรคหม่อนมากที่สุด ($\bar{X}=3.58$) ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องนี้ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเป็นโรคของหม่อนชนิดต่างๆ กัน เช่น โรครากเน่าซึ่งสามารถจะทำลายต้นหม่อนที่ละมากๆ และยังหาสาเหตุไม่พบ นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาวิชาที่ให้ความรู้เรื่องโรคหม่อนชนิดอื่นๆ ที่สำคัญอีกหลายชนิด รวมทั้งวิธีการป้องกันกำจัดด้วยรองลงมาคือ เรื่องที่ว่าด้วยแมลงและศัตรูหม่อน ซึ่ง

เป็นเรื่องที่กล่าวถึงแมลงศัตรูหม่อนที่ทำความเสียหายให้กับต้นหม่อน รวมทั้งป้องกันกำจัดแมลงศัตรูหม่อน ความรู้ที่เกษตรกรตำบลมีความต้องการน้อยที่สุด คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหม่อน ($\bar{X}=2.01$) ทั้งนี้เนื่องจากวิชาดังกล่าวจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหม่อน จนกระทั่งถึงขั้นตอนนำมาเลี้ยงเป็นอาหารของหนอนไหม ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรตำบลจะพบปัญหาที่เกษตรกรขอความช่วยเหลือทางด้านโรคแมลงศัตรูหม่อนมากกว่าความรู้เรื่องไหม เกษตรตำบลมีความต้องการฝึกอบรมมากที่สุดในเรื่องของไหม คือการป้องกันและกำจัดโรคไหม ($\bar{X}=3.58$) และเรื่องที่มีความต้องการฝึกอบรมน้อยที่สุด คือ การเก็บผลผลิตรังไหม ($\bar{X}=3.43$) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรตำบลให้ความสำคัญต่อวิชาการด้านการเลี้ยงไหมมากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการความรู้ในเรื่องหม่อนอาจมีเหตุผลเนื่องจากการเลี้ยงไหมเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนและความพิถีพิถัน ตลอดจนการรักษาความสะอาดมากเป็นพิเศษ เพราะถ้าไม่ปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้วอาจทำให้ไหมเป็นโรคตายหมด ซึ่งจะสร้างความเสียหายให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมได้ (ตารางที่ 4)

Table 4. Levels of training required for sub-district agricultural personnel.

Training course	Level of training needed ¹				$\bar{x}$
	4	3	2	1	
Mulberry diseases	98 (65.8)	40 (26.8)	10 (6.7)	1 (0.7)	3.58
Insects pests	96 (64.4)	39 (26.2)	13 (8.7)	1 (0.7)	3.54
Principle of mulberry production	69 (46.3)	66 (44.3)	12 (8.1)	2 (1.4)	2.01
Control of silkworm diseases	99 (66.4)	39 (26.2)	10 (6.7)	1 (0.7)	3.58
Production and harvest of cocoon	78 (52.3)	58 (38.9)	12 (8.1)	1 (0.7)	3.43

¹ Figures in parentheses are percentages (N = 149)

ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ปัญหาทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่ามีปัญหาการขาดแคลนพันธุ์หม่อนและพันธุ์ไหม ร้อยละ 49.0 ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาสำคัญ เพราะถ้าขาดพันธุ์หม่อนและไหมแล้ว เกษตรกรก็ไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้ ปัญหาที่พบรองลงมาคือ ขาดความรู้เรื่องการป้องกัน และกำจัดโรคไหม ร้อยละ 45.6 เรื่องนี้นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งเพราะถ้าการเลี้ยงไหมที่ขาดความรู้ทางการป้องกันโรคแล้วก็จะทำให้เกิดความเสียหายได้ ปัญหาที่พบน้อยที่สุดคือการปราบวัชพืชในสวนหม่อน ร้อยละ 13.4 การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อปลูกหม่อน แปลงรวมก็เป็นอีกวิธีหนึ่งสำหรับการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โดยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมจะรวมตัวกันปลูกหม่อนในที่สาธารณประโยชน์ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านหรือสภาตำบลในการให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เป็นวิธีการที่เกษตรกรตำบลจะเข้าไปส่งเสริมได้ง่ายและสะดวกต่อการให้ความรู้เพิ่มเติมแก่เกษตรกรได้ดีกว่าด้วย

ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมรายปักษ์ การฝึกอบรมรายปักษ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่เกษตรกรตำบลสามารถนำปัญหาที่ได้รับจากการส่งเสริมแก่เกษตรกรเสนอในที่ประชุมเพื่อหาทางแก้ไขหรือเสนอต่อไปให้หน่วยเหนือทราบปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการอบรมรายปักษ์จัด 2 ครั้งต่อเดือน จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่พบบ่อย ร้อยละ 50.3 นักวิชาการประจำสำนักงานเกษตรจังหวัดไม่มีความรู้และประสบการณ์เพียงพอในเรื่องหม่อนไหม รองลงมาคือ นักวิชาการประจำสำนักงานเกษตรจังหวัดไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาการเกี่ยวกับหม่อนไหมและไม่ได้ฝึกปฏิบัติเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปัญหาที่พบน้อยที่สุดคือไม่ได้กล่าวถึงเรื่องหม่อนไหมในการอบรมรายปักษ์

ปัญหาเกี่ยวกับการเยี่ยมชมเกษตรกร การเยี่ยมชมเกษตรกรเป็นวิธีการส่งเสริมที่ได้ผลกว่าวิธีการอื่นเนื่องจากทำให้เกิดความสนิสนมไว้วางใจจากเกษตรกร และทราบปัญหาที่แท้จริงของเขาจากการ

ศึกษาปัญหาของเกษตรกรตำบลในการเยี่ยมชมเกษตรกรพบว่ามีปัญหาเรื่องค่าน้ำมันซึ่งเป็นเชื้อเพลิงของยานพาหนะเบิกได้จำกัด ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ทำให้การเยี่ยมชมเกษตรกรทำได้ไม่ทั่วถึง รองลงมาได้แก่ การนัดหมายให้เกษตรกรมาประชุม โดยเกษตรกรจะมาในการนัดครั้งแรกๆ เท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรมีเวลาจำกัดต้องทำงานในไร่นา ส่วนปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือการขาดจักรยานยนต์

ปัญหาเกี่ยวกับการรวบรวมสถิติเกี่ยวกับหม่อนไหม การรวบรวมสถิติเกี่ยวกับหม่อนไหมเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าของการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และยังเป็นการช่วยให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขได้อีก ด้วยจากการศึกษาปัญหาที่พบบ่อยที่สุดเกี่ยวกับการรวบรวมสถิติคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้ข้อมูลของตนเอง ปัญหาที่พบรองลงมาคือ เกษตรตำบลมีงานหลายด้าน ไม่มีเวลามากพอที่จะรวบรวมข้อมูลโดยละเอียดที่เหลือคือปัญหาเกี่ยวกับตัวเกษตรกรซึ่งพบได้ยากเนื่องจากเกษตรกรมีเวลาน้อย และปัญหาที่พบน้อยที่สุดคือ เกษตรตำบลไม่ได้เก็บข้อมูลสถิติเอง แต่ให้คนอื่นเก็บให้แทน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำในท้องถิ่น จึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรตำบลมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการรวบรวมสถิติการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมากที่สุด คือเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่รู้ข้อมูลของตนเอง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากไม่ได้มีการจดบันทึกผลการเลี้ยงและผลผลิตเป็นลายลักษณ์อักษร และปัญหาที่พบรองลงมาคือ เกษตรตำบลต้องปฏิบัติหน้าที่หลายด้านจึงทำให้ไม่มีเวลาพอที่จะรวบรวมข้อมูลได้อย่างละเอียด ส่วนปัญหาที่พบน้อยที่สุดคือ การที่เกษตรกรตำบลให้คนอื่นเก็บข้อมูลแทนตน ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจในส่วนรายละเอียดได้ดีเท่ากับตัวเกษตรกรตำบลเอง จึงอาจเป็นเหตุให้ข้อมูลผิดพลาดได้

ปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรเป้าหมาย จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรเป้าหมาย ซึ่งมีหลายกลุ่มและหลายลักษณะบางกลุ่มก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่บางกลุ่มก็ยากต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้

เนื่องด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ปัญหาแรกที่พบคือ เกษตรกรยากจนไม่มีเงินลงทุนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม คิดเป็นร้อยละ 64.4 รองลงมาคือ ขาดความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมร้อยละ 55.7 ปัญหาที่พบน้อยที่สุด ร้อยละ 10.7 เกษตรกรไม่คุ้นเคยกับเกษตรตำบล

ผลการศึกษาพบได้ว่า ปัญหาที่เกษตรกรตำบลพบมากที่สุดในการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแก่เกษตรกรเป้าหมายคือ เกษตรกรยากจนไม่มีเงินลงทุน และปัญหาที่พบรองลงมาคือ เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม อีกปัญหาหนึ่งก็คือ เกษตรกรมีอาชีพอื่นที่ดีกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพใหม่สำหรับเขตภาคเหนือใน 9 จังหวัดนี้ส่วนปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือ เกษตรกรไม่คุ้นเคยกับเกษตรตำบล ซึ่งอาจสอดคล้องกับปัญหาที่น้อยรองลงมาคือ เกษตรกรไม่เชื่อถือเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล เพราะเห็นว่าอาวุโสน้อยกว่า

สรุป

ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพการหม่อนเลี้ยงไหมทางวิชาการที่พบมากที่สุดคือ การขาดแคลนพันธุ์หม่อนและพันธุ์ไหมที่ทางราชการรับรองและใช้เป็นพันธุ์ส่งเสริม รองลงมาคือ การขาดแคลนความรู้เรื่องการป้องกันและกำจัดโรคไหม การอบรมรายปักษ์ที่พบมากที่สุดคือ นักวิชาการประจำจังหวัดไม่มีความรู้และประสบการณ์เพียงพอในเรื่องหม่อนไหม และไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวแก่เกษตรกรตำบลได้ การเยี่ยมชมเกษตรกรที่สำคัญที่สุดคือ เกษตรตำบลได้รับคำแนะนำเชื่อเพลิงสำหรับยานพาหนะ (จักรยานยนต์) จำกัด ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ทำให้การเยี่ยมชมเกษตรกรทำได้ไม่ทั่วถึง การรวบรวมสถิติเกี่ยวกับหม่อนไหมที่พบมากที่สุดคือ

เกษตรกรไม่รู้ข้อมูลที่แน่นอนของตนเอง และเกษตรกรตำบลมีงานที่จะต้องปฏิบัติหลายด้านจึงทำให้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมละเอียดเท่าที่ควร เกษตรกรเป้าหมายที่พบมากที่สุดคือ ส่วนใหญ่เกษตรกรยากจนไม่มีเงินลงทุนปลูกหม่อนเลี้ยงไหม รองลงมาคือ การขาดความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ที่ถูกต้อง ทำให้ประสบปัญหาเลี้ยงไหมได้ผลผลิตต่ำ ข้อเสนอแนะคือ 1. กรมส่งเสริมการเกษตรควรจัดฝึกอบรมความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแก่นักวิชาการเกษตรประจำจังหวัดด้วย เพราะนักวิชาการเกษตรจังหวัดจะเป็นตัวกลางในการประสานงาน ปัญหาต่างๆ ระหว่างผู้ปฏิบัติกับหน่วยงานเหนือขึ้นไป 2. ควรจัดหาแหล่งเงินทุนที่สามารถให้เงินลงทุนด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแก่เกษตรกร เนื่องจากส่วนใหญ่เกษตรกรที่ประกอบอาชีพเลี้ยงไหมจะขาดเงินลงทุนทำให้ไม่สามารถเลี้ยงไหมได้อย่างเต็มที่และได้ผลผลิตน้อย 3. ควรหาตลาดรองรับที่จะสามารถรับซื้อผลผลิตรังไหมของเกษตรกรที่ผลิตได้ เพราะเท่าที่ผ่านมาเกษตรกรมักประสบปัญหาเรื่องตลาดคือ ผลิตแล้วขายไม่ได้ เนื่องจากไม่มีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน 4. กรมส่งเสริมการเกษตรควรพิจารณางบประมาณเพิ่มในส่วนค่าน้ำมันเชื้อเพลิงของเกษตรกรตำบลในการออกเยี่ยมเยือนเกษตรกรตลอดจนการติดตามรวบรวมข้อมูลสถิติต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2532). เอกสารวิชาการหม่อนไหม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- อรัญ สิงห์คำ. (2533). ความต้องการฝึกอบรมของเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม ในอำเภอเสนาานิคม จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.